

Експресіонізм в архітектурі

Андрій Марковський

*д.арх., доцент, професор кафедри дизайну,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: markovskyai@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-9499-4434*

Історія архітектури як академічна дисципліна, перш за все з міркувань аналітики та педагогіки, подається як послідовна зміна стилів, напрямків та течій. Подібний підхід, при своїй умовності та численних виключеннях, між тим дає змогу поетапно дослідити в соціо-політичному, економічному, технологічному та інших контекстах численні процеси, що безпосередньо та побіжно впливали на поле архітектурно-мистецької діяльності. Для Європейсько-Північноамериканського культурного ареалу, до кінця ХІХ ст. історія архітектури розвивається паралельно з історією образотворчого мистецтва (допускаючи певне «відставання» в декілька десятиріч, продиктоване перш за все практичними причинами: необхідністю значного часу для зведення тих чи інших об'єктів та, важливіше, залучення не лише самого креатора, як рушійної сили творчого прогресу, а й, враховуючи значні витрати на будівництво, інвестора, що має бути в контексті відповідного стилю).

Між тим, від останньої чверті ХІХ ст. ми можемо відмічати все більше «розходження» архітектури та численних напрямків образотворчого мистецтва: сильнішу хронологічну розсинхронізацію, виникнення певних специфічних течій в одних та відсутності аналогів в інших, позначення схожими термінами в цілому нетотожних творчих явищ і так далі.

В контексті вищесказаного, означимо кілька тез про явище експресіонізму: напряму, що яскраво та потужно представлений в численних проявах образотворчого мистецтва, однак майже не знайшов відображення в архітектурі. Кількість реалізованих об'єктів, представлених саме в цьому стилі (а не в інших течіях лише з певними елементами) видається нам у відсотковому відношенні на стільки малою, що дане явище часто повністю ігнорується фаховими дослідниками або маркується як виняток.

Експресіонізм в архітектурі є продовженням та розвитком експресивного модерну. Окремі приклади експресіонізму відмічаються на останніх етапах розвитку світового Ар Нуво, однак після Першої світової війни кількість об'єктів у Західній Європі, зведених у цьому напрямі, помітно падає, стаючи скоріше примхою епатажних інвесторів та архітекторів. До чистого, за формальними ознаками, експресіонізму іноді відносять ранні роботи Е. Мендельсона, наприклад обсерваторію «Вежа Ейнштейна» у Потсдамі 1919-1921 рр. [1].

Експресіонізм в архітектурі в цілому був представлений при демократичних системах управління. Тоталітарні та авторитарні режими створювали вкрай несприятливий фон для розвитку відповідних варіацій. І справа на наш погляд не лише в цензуруванні державою мистецької діяльності (за якої в гітлерівській

Німеччині авангардне мистецтво було марковане як «дегенеративне», а у сталінському СРСР як таке, що не відповідає «величі нової доби»). По-суті, експресіонізм в архітектурі, як і в мистецтві образотворчому, був виявом індивідуальності, протиставлення себе буденності з її масовою «сірістю». Замовником експресіонізму як такого міг виступати приватний інвестор, що бажав самовиразитися. У випадку великого будівельного об'єкту, де рішення приймається комісією, колективно, експресіонізм не може відображати смаки однієї людини (якщо це не побажання вождя в авторитарній країні, але в міжвоєнній Європі серед самовладних керманічів не було шанувальників даного стилю). Отже, умовний об'єкт в стилі експресіонізму не може пройти відповідне замовлення, тобто не буде реалізованим в рамках глобальних державних програм та не матиме відчутного впливу на подальший архітектурний поступ регіону [1].

В Радянському союзі, де єдиним замовником виступала держава, у 1920-1950-ті роки явище не представлене взагалі, оскільки на жодному з етапів розвитку соціо-політичних спрямувань владних еліт не відповідало наміченому курсу в мистецтві та пропаганді. Аналогічна ситуація була в тоталітарних Італії та Німеччині міжвоєнного періоду.

Ключові слова: експресивний модерн; експресіонізм; архітектура.

Список використаних джерел

1. Марковський А.І. Від модерну до модернізму: три етапи архітектури Києва / Ін-т проблем сучас мистец. НАМ України; Київ. нац. ун-т будівництва та архіт. Київ: ФОП Лопатіна О.О., 2020. 320 с. ISBN 978-617-7533-68-8.